

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 10. НОВЕМБРА 1891.

ГОД. XVI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 16.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ПЛЕСКАЊЕ У ПОЗОРИШТУ.

Нема никога данас, без сумње, ко не зна, да се под „клаком“ разумеју људи, који су плаћени да у позоришту плескају сваком комаду, Римскоме цару Нерону приписује се, да је био оснивалац клаке. Овај комедијаш на царском престолу није био задовољан само с тим, што је играо извесну улогу на светској позорници, него је завидио и глумцима на даскама. Па да би се на сваки начин сачувао од срамоте и фијаска, он је онда, кад би се као глумац продуковао на позорници, у публици растурио плаћене креатуре, које су осигуравале успех и плескање глумцу императору.

Клака се по неки пут могла употребити и ва цели, које су биле од користи. У год. 1776. давао се у Паризу комад чувеног немачког компонисте Глукса. Али опште расположење публике беше против немачког маестра. Све је било удешено, али се Глук бојао позоришне публике. Марија Антоанета међу тим растера му бригу, кад му рече, да ће бити њена брига за успех. Сви племићи, који беху узели улазнице за позориште, добише налог, да одушевљено плескају после сваког чина. Тако је и било и комад славно би примљен.

Од овога вечера није било ни једног француског позоришта без клаке. Али се може рећи, да њена права организација води своје порекло тек из прве половине нашега века. У то доба је почео био писати за позориште Скриб, који је у први мах био лопте среће. Један његов комад за другим пропадао је; публика није никако могла да се опријатељи

са музом младога аутора. Из ове неприлике извуче Скриба његов — берберин.

Порне, тако се звао бриџа, увек је, кад је бријао Скриба, развијао своје уметничке теорије. Публику вала расположити; њу треба обавестити, унети друго мишљење о комадима и успех је осигуран.

Још тада беше у обичају да драматичар, чији се комад први пут игра, добије за то вече известан број бесплатних улазница, које се зваху „Billets d' auteurs“. Скриб их раздаје Порнеру и овај организова формалну клаку. Успех не изостаде. Тек од овог вечера потиче слава Скрибова, а Порне међу тим постаде безусловно потребан за сваког писца. Јер сваки песник, коме је он био осигурао успех, сваки директор позоришта, који је хтео да задржи стално у репертоару који комад осећао се обвезан, да му захвали „звечећим новцем“. Из дана у дан растао је углед Порнеров у књижевном свету, али и његово богатство. Али се у његову част мора признати, да он од овога свог утицаја није никада градио недостојну употребу. Њему је само годило, да стоји у што искренијим одношајима са људима од пера.

Још значајнији него Порне беше Џер Давид, познат под именом „Maitre de claque“. Сви важнији комади француски играчи су пред његовим очима, а Ожје и Феље, Сарду и Дима fils имају много њему да захвале за свој глас. О овоме тако знаменитом човеку пише један Француз ово:

Џер Давид није радио целога вечера,

него је почетак представе остављао своме сину и појављивао се тек у трећем чину, кад је требало употребити сву снагу. Он је имао место, са кога се могло све видети; то седиште обично се звало „престо краља Давида“. Око њега су седели његови људи, прво *les intimes*, (присни), којису били, употребљавани свако вече, па онда гомила најмљена само за једно вече, у којој су били: ђаци, мали чиновници, трговачке калфе. Сви су они седели у полуокругу, облик необично згодан за акустичко дејство пљескања, а врло удесан да се добро мотри на клаку. Поверили „маестрови“ тумарали су по гомили и имали су задатак, да гурну у ребра оне, који не би пљескали. Џер Давид био је у овоме врло строг. Ако се поручи код њега пљескање, он је давао најтачније робу и то од најбоље сортне. Он је, у осталом, умео боље но ико да погледима електризује гомилу.

„Maitre de claque“ имао је и своје „солисте“. У партеру н. пр. седи један елегантно одевен младић, пун идеала. Све што бива на позорници он прати с највећим интересом; међу глумцима највише га занима госпођица X. Она излази на бину у красном оделу, сва сија од лепоте. Хор клаке пљеска до лудила; „солиста“ се међу тим користи тишином, да метне руку на срце и да уздане, или гласно, да чује сва публика: „Ди-

вота! Божанствено!“... Ако се игра какав комад, у коме боявиван има једно место у дијалогу, за које је прорачувано дејство, овде „солиста“ мора да се наслеђује гласно, али никако неусиљено, него са свим природно од свег срца. Ништа није прилепчивије од смеха и на тај начин „солиста“ спасава цео комад. Исто тако образује стални део клаке и нежни пол. Младе dame, пллеменита изгледа, знају задатак, да у згодно време метну мараму на очи и да заплачу или да падну у несвест при каквом месту у комаду, које је пуно ефекта. Сутра дан излази у новинама ово: „Особито је била дирљива она лепа спена у четвртом чину: Једна млада, лепа дама била је тако дирнута овом сценом, коју је аутор мајсторски извео, да је пала у несвест. Морали су је изнети на поље да се освести“.

Борба за клаку и против ње једнако се води. Многи веле да је она потребна. Они тврде, да је публика сувише ладна и равнодушна, те и не ће да изражава своје допадање пљескањем. Глумцима су међу тим из санитетских разлога потребни аплаузи. У најважнијим сценама они улажу највише физичке снаге и за време аплауза добијају времена да се опораве. И ако ово може бити истина, ипак клака није само због тога безусловно нужна. Кад је који комад добар, он ће најки на допадање и без ње. Lux.

ИСТИНЯ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Јаквинта, историјска драма у пет чинова од Драгутина Ј. Илијића.)

Не знам, на какву се основу замишљао до сад реципроцитет наша два прва позоришта, краљевског Београдског и нашег овде народног — пракса бар у том не даје ни ијоле поуздано мерило, јер се сваки час савијала према т. зв. приликама — доста то, некако се баш није могао право да утврди. Сад као да је пошло с тим на боље. На једној се бар страни виде јасни знаци, да се ствар узела озбиљно. Показује нам

то репертоар народног нашег позоришта, од како је дружина амо стигла на зимиште. Свега до сад пет приказа па ни више ни мање него че-тир репертоарна комада са Београдске позорнице. На нагле залетаје никад не држим много, шта више им по правилу обричем кратак век, но овде ћу и крај бољега свог уверења ипак добродоплицом поздравити овај, ма и нешто преватрен покушај да се речена међусобност узврсти.

Тај нам је покушај у госту довео и „Јаквинту“ Драг. Ј. Илијића након осам девет

година, како је нашла сталан станак на позорници краљевског народног позоришта у Београду. За цело то време за нас овде та „Јаквинта“ није ни постојала. Знали смо за њу само из књиге, у којој се јавила године 1883. прештампана из „Отадбине.“ Шта је било, шта није било, те то дело даровитог младог писца није било удостојено пажње меродавних кругова овдашњих, ко ће то знати? А и не би вредило истраживати кад се код нас овде са свим већ одомаћило начело: тако хоћемо! тако заповедамо! тако мора бити! Да да видимо онда тог — мал не рекох: пријатеља народнога позоришта српскога, — који има петље запитати, за што је ово овако а оно онако! Добро још прође, ако само остане на надмоћном осмеху сажаљавања; може још рећи да је срећан, ако га не стигне анатема те не буде горе, но Хенрик IV. од Гргора VII. у Каноси осуђен да испашта грехе тим, што ће се a priori свако његово мишљење — па још ако је замерка! — одбити као неосновано, а кад год богме и злурадо зановетање.

Како је „Јаквинта“ Драг. Ј. Илијића овде први пут прешла преко позорнице, морало би се о њој реферовати као о новини, расправити наиме бар питање о њеној позорничности, јер питање о књижевном јој квалитету било би ипак мало несавремено, да и не кажем: тугаљиво. Кад би се човек сад латио да укаже на силне пресилне реминисценције из Шекспира, с којима се у „Јаквинти“ сусрећемо мал те не на сваком кораку; кад би човек хтео сад песника да упути на Лесингову „Хамбуршку драматургију“ да прочита у њој под натписом „Eilftes Stück (den 5. Juni 1757.) а донекле и „Zwölftes Stück (den 9. Juni 1767.)“ оно, што се онде говори о аветињама или о т. зв. дусима, који се појављују „am hellen Tage“; па кад би се песник позвао на Шекспира те тврдио, да је гледаоце одиста поплашио оним Владимијорвим духом у поноћи а човек му на то с Лесингом одговорио да „so ein Dichter ist Schakespeare und Shakespeare fast einzige und allein“ — на све би то сад песник с пуним правом могао рећи: јо, брајко, био се јавити, кад је била томе хора, а не сад, кад пракса на Београдској позорници доказује ево већ читав деценијум, да се од духова у „Јаквинти“, што рекао Лесинг, „die Haare zu Berge richten, sie mögen ein gänbiges oder ungläubiges Gehirn bedecken!“ Ето ти у том одмах јасна одговора и на твоје питање о позорничности моје „Јаквинте“! А друго, те твоје, управо Лесингове мудролије о духовима чуо сам већ од тебе, кад смо се оно године 1882. о „Краља Вукашина“ погађали у Матици Српској! Ниси ми сад ништа баш тако страшно ново рекао!“

Е сад заиста немам куд, него морам песнику признати, да ти његови разлози туку.

Позорничност! Хм! Чудна је то ствар, ре-

лативна до крајности. Ако ће човек на што, има и то нешто за себе, кад мал не свију лицема са педуље нестане са лица — дасака, што свет значе, и то још у свим нијансама, од отворенога јуначког мегдана очи у очи па до очајничког гушања.

Да сад то песнику како год дође до рукама прочита, било би опет старе песме: његова позивања на Шекспира (vide: „Отело“) и моје, т. ј. Лесингове сталне реплике. Но вальда то најпосле не би на довековну љутњу огорчило оног песника, кога ја са ванредна му дара песничког искрено поштујем и баш с тога нерадо и гледам, кад би га неслане ело же назови-пријатеља навеле да за неприкосновен сматра сваки па и најбујнији залетај његове тада још прежарке младићке маште. Та ја сам уверен, кад би се Драгутин Ј. Илијић после прне ове „Јаквинте“ и још прњег „Краља Вукашина“ латио сад мало и светлијег којег момента из наше историје па у том само о једно око већма бистрином и трезвенопшћу свог ума зауздао крилату своју уобразиљу, а осим тога још све и сва прпао сам из себе — а то је, могу га уверити, неусипно врело — и о ефекту спољашњем само толико рачуна водио, да га баш са свим из вида не изгуби — зацело би Драгутин Ј. Илијић био тај песник, који би се свидео и скромним гледаоцима и претензијном цеху чак и критикастера па да га види Бог!

Није ми познато, како се „Јаквинта“ даје у Београду, но овде видим да је, по обичају већ освештаном у таквим приликама, ровашена. Сем сјитнијих ствари изостављена је цела друга промена другог чина а то је по мом схватању само на уштрб делу овакву какво је. Ублажено би било те разложено много у карактеру Јаквинтину, кад би се и тај призор изнео пред гледаоце.

„Моћна“, што „овом створу Талије младе живот даде“ била је код нас Софија Вујићка. Призната наша уметница својим својствима као да је предестинована за „Јаквинту“. А и уложила је красну студију у њу те ју је изнела да се боље не може пожелети. Као што ја песнику верујем да му је Милка Гргорова „Јаквинти“ била оно, што је он хтео да му буде, тако нека и он ме ни поверије, да је Софија Вујићка, ако ико овде у нас, када била јуначки прокрчти јој пут.

Приказ је и иначе одавао марљиву спрему, само отац Шартеније као да одавна вије читao светога писма, где је реч о „риданију и скрежету зубов.“ А она два помоћника „извршиоцу краљичиног закона“ у Добротављевој тавници, мора да свог века нису били на позорници и чули и видели Ружића, јер им је он — шта и један Ружић може дочекати! — служио за шарена врата, у која су они са самопреогрењем бленули.

Г.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

7. ПРЕДСТАВА.

ВАН ПРЕТПЛАТЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 10. НОВЕМБРА 1891.

СЕОСКАЛОЛА.

ПОЗОРИШНА ИГРА У 3 ЧИНА, С ПЕВАЊЕМ, НАПИСАО Е. ТОТ, ПРЕВЕО И ЗА СРПСКУ ПОЗОРНИЦУ УДЕСИО С. ДЕСКАШЕВ, МУЗИКА ОД Д. ЈЕНКА. (НЕКЕ НОВЕ ПЕСМЕ КОМПОНОВАО Р. ТОЛИНГЕР.) — РЕДИТЕЉ: ДОБРИНОВИЋ.

ОСОБЕ:

Сељаци, сељанке, цигани. — Други чин збива се на 2 године после првог. — Комад догађа се у селу, у Бачкој.

Војничка музика петроварадинске пешачке пуковније бр. 70. свираће ове комаде:
1. „НЕВЕН.“ Корачница, од Станковића. — 2. „ОФИЦИРСКО КОЛО.“ од С. Станковића. — 3. „СЛОВЕНСКЕ ПЕСМЕ.“ Смеса, од Шуберта.

У уторак 12. новембра с новом поделом улога први пут: „Париска сиротиња“. Драма у пет чинова, с предигром, с француског превео М. И. Стојановић.

Ко од наших поштованих претплатника жели своја места и за ову представу задржати, нека се изволи тога ради пријавити у писарници позоришној најдуже до 11 саката пре подне.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТ.